Р. М. Гасюк

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ П'ЄСИ Б. ШОУ "ПІГМАЛІОН"

Творчість Бернарда Шоу вивчається багатьма літературознавцями, однак проблема художнього перекладу його творів ще досконало не досліджена, оскільки в українській перекладацькій практиці ім'я автора є відносно новим. Отже, метою дослідження є аналіз лінгвокультурологічних особливостей перекладу лексико-фразеологічних та синтаксичних стилістичних засобів у п'єсі "Пігмаліон" українською мовою.

Невід'ємними складовими частинами життя суспільства виступають мова та культура. При лінгвокультурологічному аналізу мови домінує ідея культурної трансляції – культурні знання передаються з покоління у покоління, з мови у мову.

Перший і поки що єдиний переклад п'єси Б. Шоу" Пігмаліон" українською мовою був здійснений ще у 40-50-ті рр. XX ст. видатним українським перекладачем, Миколою Павловим. Оприлюднений він був значно пізніше на сторінках журналу "Всесвіт" у 1999 р.

Легко зрозуміти, що для М. Павлова виникало чимало труднощів у здійсненні його задуму. Складність полягала в тому, що у своєму творі Б. Шоу використовував лондонський діалект кокні, що й надавало тексту п'єси особливого забарвлення. Звичайно, перекласти цей твір чистою українською літературною мовою було б неможливо, бо художня своєрідність п'єси англійського драматурга була б втрачена. Як же вдалося українському перекладачеві перенести лексико-фразеологічні та синтаксичні стилістичні засоби, використані в тексті оригіналу, на український грунт?

Лінгвокультурологічна складова стилю розглядає стилістичний аспект особливостей національного гумору, чоловічого і жіночого мовлення, усталених правил ввічливості та приписів мовленнєвого етикету, що утвердилися в англо-американській та українській традиціях [3, 19-20].

Мова п'єси є образною, жвавою та яскравою завдяки стилістичним засобам, які мають певне змістовне й емоційне навантаження. Аналіз оригіналу та перекладу, дає можливість простежити стратегію перекладача при перекладі лексико-фразеологічних та синтаксичних стилістичних засобів, а також зміни, привнесені ним [2, 86].

М. Павлов майстерно передав такі тропи, як епітет, порівняння та інші. Наприклад, порівняння : "*you can't take a girl up like that if you were picking up a pebble on the beach.*" —"... не можна так просто підібрати дівчину, як камінець на пляжі", "*and don't sit there crooning like a bilious pigeon*" — "а ви сидите тут і квокчете, як та курка"; "*a wooden bowl of soap smelling like primroses*" — "а запах же од ньо'о, ну прямо як од первоцвіту"; епітети: "*a blinding flash of lightning*" — "сліпучий спалах блискавки"; "*depressing and disgusting sounds*" — "огидні та бридкі звуки"; "*a respectable girl*" — "порядна дівчина", де перекладач застосовує здебільшого адекватний переклад [4, 326].

Переклад М. Павлова свідчить про більш емоційно забарвлений український варіант порівняно з англійським:"*I do hope sir, you won't encourage her to do anything foolish*" — "Сподіваюсь сер, ви не штовхнете її на якесь безумство". Надзвичайно виразно перекладені метафора: "*The hurricane is succeded by a zephyr of amiable surpris*e" та іронія "*Have you any morals man? — Cant afford them, Governor*" — "Ви взагалі маєте хоч якісь моральні принципи? Такі розкоші не про мене хазяїне", що є яскравими прикладами художнього способу перекладу.

Англійські сленгові вирази зазвичай передаються загальновживаними українськими розмовними лексичними одиницями: "*Let's have a jaw*" — "Перекиньмося слівцем". Прикладом антонімічного способу є такий переклад: "*It's almost irresistible* " — "Приваблива авантюра ".

Слід зазначити, що завдяки своїй майстерності перекладач у деяких випадках зміг збагатити стилістично нейтральний текст оригіналу тропами: "*AII are peering out gloomily at the rain* " — "Усі похмуро вдивляються у стіну з дощу" (метафора); "*horribly dirty*" — "чарівливо замурзана" (оксюморон); "*Pickering has come from the hearth to the chair and seated himself astride of it with hith arms on the back to cross-examine him* " — "Пікерінг відходить від каміна й осідлавши стільця, кладе руки на спинку — немов готуючись до перехресного допиту" (порівняння); "*He is in the same plight as Freddy very wet about the ankles*" — "Його брюки так само як у Фреді змокли до кісточок" (метонімія). Це, так би мовити, компенсує «втрату» стилістичних засобів в україномовному варіанті, наприклад, "*to her new station in life*"–"до її нового життя ".

Надзвичайно вміло перекладач передає українською мовою такий фонетичний засіб, як алітерація, тим самим зберігаючи фонетичний та ритмічний малюнок тексту: "*Only this morning, sir, you applied it to your boots, to the butter and to the brown bread*"—"Допіру вранці пом'янули цим словом пантофлі, печиво й поштаря".

Необхідно зазначити, що аналіз оригіналу п'єси Б.Шоу та її перекладу дає можливість простежити за зміною емоційної насиченості деяких виразів, словосполучень тощо. Показовими в цьому сенсі можуть бути такі приклади: "*Torrents of heavy summer rain*" — "Злива"; "*Subsiding into a broadening melancholy*" — "Похнюпившись" та ін., що свідчить про зменшення експресивності. І навпаки, "Motionless" — "Остовпівши"; "*Oh, don't be silly* " — "Тю, як подуріли!" свідчать про її підсилення. Останнє речення є також прикладом зміни комунікативного типу речення (із спонукального до окличного), що є нерідким явищем у перекладі, який аналізується [4, 327].

У перекладі оксюморонів М. Павлов використовував адекватний спосіб: "*deliciously low*"–"вишукано невихована"; "i*n good-humored remonstrance*" — "з доброзичливим докором". Намагаючись віднайти найбільш виразний варіант

перекладу, М. Павлов влучно застосував українські ідіоми для передачі змісту англійських ідіоматичних виразів: "*Her boots are much the worse for wear*" — "Черевики теж знали й шите, й пороте"; "*He is a blooming busy-body, that's what he is*" — "Просто любе пхати носа не в свої діла".

Українському перекладачеві притаманним було намагання відтворювати такі синтаксичні засоби, як паралельні конструкції задля досягнення своєрідного стилю англійського драматурга: «*The Morris wall-papers, and the Morris chintz window curtains and brocade covers of the ottoman and its cushions*» — «Подушки і парчеве покривало на канапі, морісівські шпалери, морісівські набивні гардини на вікнах». Однак в перекладі полісиндитонний зв'язок замінюється асиндитонним. У наступному ж прикладі полісиндитон зберігається в україномовному варіанті: «*Think of chocolates, and taxis, and gold and diamonds*» — «Думають про шоколад, і таксі, і золото і діаманти»..

Щоправда, у перекладі М. Павлова не завжди відтворюються характерні для Б. Шоу приклади хіазму: «*Time enough to think of the future when you haven't any future to think of*» — «Про майбутнє вона подумає, коли попереду вже нічого не залишиться». Втрата хіазму в українському перекладі приводить також до зниження іронічного ефекту. Однак перекладач знайшов дуже влучний еквівалент іншого прикладу хіазму, який є відомим англійським прислів'ям: "*Take care of the pence and the pounds will take care of themselves*" — "Бережи пенси, а фунти самі збережуться". Воно є єдиним прислів'ям, яке драматург узагалі вживає у п'єсі, а також належить до числа найбільш вживаних англійських прислів'їв. У п'єсі Бернард Шоу використав чимало різних видів повторів. Так, у прикладі: «*Mr. Doolittle can't provide for her. He shant provide for her. He is not in charge of her any more*» знаходимо повтор — епіфору (for her) та синонімічний повтор (*Mr. Doolittle* , *he* — синоніми-замісники), який застосовується анафорично. Ці повтори створюють певний ритмічний малюнок тексту, що підсилює ефект градації, виражений трьома реченнями. В українському перекладі: «Містер Дулітл не може і не буде її забезпечувати, він більше за неї не відповідає» Микола Павлов застосовує паралельну конструкцію: «не може і не буде», уникаючи епіфоричного повтору, але зберігаючи градацію. Приклад морфологічного повтору знаходимо в такому реченні: "*Rising ubruptly and walking about, jingling his money and his keys in his trousers pockets*", яке в україномовному варіанті компенсується алітерацією: "Зненацька підхоплюється і починає ходити з кутка в куток, брязкаючи ключима й монетами у кишенях брюк".

Наведемо приклад вживання в одному реченні двох синтаксичних засобів: анафори та полісиндетону: "*I always been a good girl; and I never offered and I don't owe him nothing; and I don't care; and I want be put upon; I have my feelings the same as anyone else*". В українському перекладі знаходимо дещо інший

ритмічний малюнок: "*Скіки себе помню, я була порядна дівчина. Я шо, лізла до ньо'о чи шо? Чи я йому шось винна?! Та мені й діла до ньо'о. Не дам я, шоб він тут вірьовки з мене вив! В мене ж такі почуття, шо й в усіх"*, в якому одне складносурядне речення ділиться на окремі прості речення, зв'язані безсполучниковим способом. Експресивність англійського варіанту передається риторичними запитаннями та окличними реченнями. Цей приклад також є ілюстрацією художнього перекладу. Присутнє в п'єсі і фреймування: « *Small talk indeed! What about your large talk?* », яке включає антитезу(small large), на базі якої утворюється каламбур(small маленький, світський). В українському варіанті: «Світські розмови! А несвітські в тебе виходять?» втрачається ефект каламбуру, але застосовується анафора + антитеза. У творі використано також еліптичні конструкції. Прикладом слугує речення: «*Not your part of it*», яке перекладене М. Павловим на українську повним реченням: «Принаймі ти до фонетики стосунку не матимеш». [5, 8-62].

Отже, Микола Павлов в україномовному варіанті п'єси "Пігмаліон" у більшості випадків зумів зберегти систему лексичних, стилістичних та фонетичних засобів, які застосовувалися у тексті оригіналу.

Відомо, що Б. Шоу в тексті своєї п'єси користувався діалектною лексикою, що відповідало його художньому задуму. Заслугою М. Павлова є те, що він влучно використовував лінгвостилістичні аспекти особливостей національного гумору, усталених правил ввічливості та приписів мовленнєвого етикету.

Література:

1. Бабенко В. М. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу під час вивчення зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навч. закладах України. — 2005. — № 6. — С. 39-42.

2. Дубенко О. Ю.. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. — 224с.

3.Заньковська Г.Д. Становлення лінгвокультурології як наукової дисципліни. Наукові записки. Серія «Філологічна». — Острог. Видавництво Національного ун-ту «Острозька академія». — Вип.9. — 2008. — С. 19-22.

4. Мінцис Е. Є., Гасюк Р. М. Особливості перекладу п'єси Бернарда Шоу «Пігмаліон». Актуальні проблеми філології та американські студії: Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції 22-24 квітня 2009р.: За заг.ред. А.Г Гудманяна, О. Г. Шостак. — К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2009. — С. 326-327.

5. Шоу Бернард. Пігмаліон // Всесвіт. — 1999. — № 11— 12.-С.6—69.

6.Shaw, George Bernard. Pigmalion. A comedy. Foreign Languages. Publishing House, Moscow, 1959. — 152 p.

Анотація

Гасюк Р. М. Лінгвокультурологічні особливості перекладу п'єси Б. Шоу "Пігмаліон".

В роботі вперше досліджується лінгвокультурологічний аспект перекладу п'єси Б. Шоу "Пігмаліон". Було визначено основну стратегію Миколи Павлова при перекладі лексико-фразеологічних та синтаксичних засобів, які використовувалися англійським драматургом, а також здійснено аналіз основних структурних елементів перекладу. Аналіз єдиного перекладу українською мовою прославленої п'єси свідчить про творчі здобутки української перекладацької школи.

Ключові слова: лінгвокультурологія, стилістика, діалект кокні, лінгвокультурний концепт, лексико-фразеологічні та синтаксичні художні засоби.

Аннотация

Гасюк Р. М. Лингвокультурологические особенности перевода пьесы Б.Шоу "Пигмалион".

В работе впервые исследуется лингвокультурологический аспект перевода пьесы Б. Шоу "Пигмалион". Была выяснена основная стратегия Николая Павлова при переводе лексико-фразеологических и синтаксических средств, которые использовались английским драматургом, а также осуществлен анализ основних структурних элементов перевода. Анализ единственного перевода на украинский язик прославленной пьесы свидетельствует о творческих достижениях украинской переводческой школы.

Ключевые слова: лингвокультурология, стилистика, диалект кокни, лингвокультурологический концепт, лексико-фразеологические и синтаксические средства художественной выразительности.

Summary

Gasiuk R. M. Linguo-cultural peculiarities of translation of B. Show's play "Pigmalion".

Linguo-cultural aspect of translation of B. Show's play "Pigmalion" is considered in the given paper for the first time. The main strategy of Mykola Pavlov's translation of lexico-phraseological and syntactical stylistic devices used by the English playwright has been defined and the main structural elements of translation have been analysed. The analysis of the only translation of the famous play from English into Ukrainian testifies to great creative endevour of Ukrainian school of translation.

Key words: linguo-culturology, stylistics, Cocni dialect, linguo-culturological concept, lexico-phraseological and syntactical stylistic devices.

Стаття прорецензована і рекомендована до друку доктором філологічних наук професором М. В. Теплінським.